

Koncept održivog razvoja u funkciji suzbijanja ekološkog kriminaliteta

MARIJA BLAGOJEVIĆ
ŽELJKO NIKAČ
BOBAN SIMIĆ

Originalni naučni rad
UDC:330.34:504.75

1. UVOD

Do sada čoveku nije uspelo da stvori sistem u kome će biti zadovoljene sve njegove potrebe i napredak i istovremeno očuvanje životne sredine. Kao opšte dobro svih naroda, životna sredina i zaštita životne sredine već decenijama predstavljaju veoma značajan problem čovečanstva uprkos trenutnom stepenu razvoja.

Koncept održivog razvoja je usmeren na očuvanje životne sredine kao i na racionalnu upotrebu prirodnog bogatstva. Takođe, podrazumeva poboljšanje kvaliteta životne sredine udruživanjem tri faktora, i to: ekonomskog razvoja, zaštite životne sredine i društvene odgovornosti. Ovi faktori su međusobno povezani i zajedno predstavljaju stabilan oslonac razvoju.

Stvaranje društva zasnovanog na znanju i održivom razvoju podrazumeva podsticanje koordinacije između ključnih faktora kao što su: ulaganje u obrazovanje, istraživanje i razvoj i praktičnu primenu rezultata istraživanja, kao i upotrebu informacionih i komunikacionih tehnologija.

Jedno od ključnih pitanja održivog razvoja jeste svest da su prirodni i materijalni resursi na našoj planeti ograničeni, jer samo zdrava i ekološki obrazovana okolina može da omogući zdrav opstanak budućim generacijama.

Ciljevi zaštite životne sredine ogledaju se prvenstveno u: zaštiti života i zdravlja ljudi, biljnog i životinjskog sveta, očuvanju ekološke stabilnosti i ostvarivanju održive proizvodnje i potrošnje.

Održivi razvoj je uslovljen i praćen razvojem svesti o potrebi očuvanja i unapređenja životne i radne sredine koji doprinosi razvoju održivosti.

Još je u preambuli Povelje o osnovnim pravima u Evropskoj uniji, postavljen princip održivog razvoja kao jedna od temeljnih i zajedničkih evropskih vrednosti. Koncept održivog razvoja podrazumeva

Adresa autora: Kriminalističko-policijska akademija, Zemun – Beograd, Cara Dušana 196

obrazac korišćenja resursa koji ima za cilj zadovoljavanje ljudskih potreba uz očuvanje okoline, i to na takav način da se uzimaju u obzir i potrebe budućih generacija [1].

Broj ekoloških incidenata koji se dešavaju u svetu uprkos visokoj tehnologiji, dramatično upozoravaju sve učesnike privrednog kao i društvenog života da se svaki ekološki propust višestruko plaća. Nažalost, najskuplja je cena koja se zove – ugroženo zdravlje (zagađena voda, vazduh, zemljište, genetski modifikovana hrana te strah i osećaj da nam je životni i radni prostor ugrožen. Osim naznačenih elemenata menadžmenta održivog razvoja važne teme u poslovnom sustavu mogu uključivati: upravljanje proizvodom, pakiranje i ambalaža, kontrola zagađenja voda i zraka, zbrinjavanje otpada, zaštita tla i voda, upravljanje štetnim materijalima, upravljanje energijom i kontrola buke. Složena situacija zahteva radikalne promene u tehnologiji, socijalnoj organizaciji, psihološkim i moralnim orijentacijama. Za rešavanje ili ublažavanje savremene ekološke situacije neophodne su, pre svega, promene pogleda na svet. Njegovu osnovu čine ideje o čoveku kao delu prirode i potrebi maksimalne saglasnosti čovekove delatnosti sa prirodnim i biološkim procesima. To dovodi do proklamovanja novih vrednosti (koje u suštini to nisu), korekcije usmeavanja naučno-tehnološkog progressa, do ekološke kulture.

2. EKOLOŠKI KRIMINALITET KAO OBLIK UGROŽAVANJA ŽIVOTNE SREDINE

Pitanje ugrožavanja životne sredine nije isključivo pitanje njenog očuvanja već deo sistema bezbednosnih pitanja sa kojima se suočava jedna država. Uviđanjem i definisanjem izvora ugrožavanja bilo da su oni društvenog, prirodnog, tehničkog ili tehnološkog porekla stvara se optimalan sistem bezbednosti i u okviru njega bezbednost životne sredine. Među glavnim uzročnicima ugrožavanja životne sredine prepoznajemo sledeće: *opasnosti prouzrokovane prirodnim silama* koje su nepredvidive i čovek ne može uticati na njihovu po-

javu, oblik ispoljavanja, intezitet kao ni na posledice. U ovu grupu opasnosti po životnu i radnu sredinu ubrajamo: seizmološke ili litosferske (zemljotresi, klizišta i vulkanske erupcije); atmosferske ili meteorološke (vetar, grad, izuzetno velike količine kiše); hidrosferske ili hidrološke (poplave, lavine, morski talasi - cunami) i biosferske (epidemije, epizotije).

Društveni izvori ugrožavanja su proizvod čovekovog nemarnog i pogrešnog rada, nehata, i spleta slučajnih okolnosti. Ova grupa opasnosti je poznata kao tehničko-tehnološka grupacija i obuhvata: velike požare, paljevine i eksplozije; udese sa katastrofalnim posledicama u nuklearnoj industriji, proizvodnji, prometu, skladištenju i radu sa opasnim materijama; velike saobraćajne udese na drumovima, železnici u vazduhu i na moru. Takođe, životna sredina može biti ugrožena i ratnim opasnostima i to upotrebom savremenog oružja kao i oružja za masovno unuštjenje [3].

Problem zaštite i unapređenja kvaliteta životne sredine je svakim danom sve intenzivniji, pa u skladu sa tim i popularnost ekoloških krivičnih dela je sve prisutnija. Bez poznavanja zakonskih propisa kojima je regulisan problem ekoloških krivičnih dela nije moguće sagledati ekološki kriminalitet. Ovaj oblik ugrožavanja životne i radne sredine se odnosi na one radnje kojima se krše odredbe propisa kojima se štiti ovo dobro i kojima se pričinjava značajna šteta ili ugrožava životna sredina i samim tim zdravlje ljudi. Najpoznatija ispoljavanje ove vrste kriminaliteta javljaju se kao nelagalne emisije supstanci u vazduh, vodu ili zemljište, nelegalna trgovina životinjama i biljkama, nelegalna trgovina supstancama koje uništavaju ozonski omotač i sl.

Ovaj vid ugrožavanja životne i radne sredine ima za posledicu zagađenje sredine na širem području, čime se dovodi u opasnost i zdravlje ljudi i uzrokuje uništenje biljnog ili životinjskog sveta većih razmera. Treba istaći da je poslednjih godina posebno aktualan ovaj vid destrukcije životne sredine usled naglog razvoja nauke i tehnike i uvođenja novih tehnologija, upotrebom novih i moćnih izvora energije, te izgradnja velikog broja industrijskih postrojenja i razvoj velikih urbanih sredina. Konceptijski temelji borbe protiv krivičnih dela koja su usmerena prema životnoj sredini predstavljeni su mnogo šire nego kod krivičnih dela klasičnog kriminaliteta. Ulogu u borbi protiv ekološkog kriminaliteta i represije, pored ovlašćenih organa veliku ulogu imaju razne inspekcije, zavodi i druge ustanove.

Ekološki kriminalitet se teško otkriva i prouzrokuje izuzetno ozbiljne negativne posledice po životnu sredinu dok na drugoj strani daje visok profit počinocima. Danas se on smatra ozbiljnim i široko

rasprostranjenim problemom koji ne poznaje samo nacionalne već i međunarodne granice [4].

Kao opšte osobine ekološkog kriminaliteta mogu se izdvojiti:

- kontinuirana ekspanzija;
- prilagođavanje promenama u društvenim, političkim, socijalnim i ekonomskim odnosima;
- organizovanost;
- dinamičnost i složenost fenomenologije i
- specifičnost dokazivanja i dokazna sredstva.

Takođe, treba pomenuti i tzv. "tamnu brojku" ekološkog kriminaliteta. Prema profesoru Miću Boškoviću, "tamna brojka" ekološkog kriminaliteta podrazumeva broj izvršenih krivičnih dela u jednoj kalendarskoj godini koji je ostao neotkriven, te je tako ostao neevidentan u zvaničnoj statistici [5].

U pravnoj literaturi, kako navodi Zoran Todorović u svojoj monografiji „Institucije ekološke bezbednosti“ prisutna je podela ekoloških krivičnih dela, i to na:

- ekološka krivična dela u užem smislu, to su krivična dela koja direktno inkriminišu pojave ugrožavanja ekoloških dobara: vazduha, vode, zemljišta i biološke raznovrsnosti.
- ekološka krivična dela u širem smislu koja podrazumevaju ona krivična dela kojima se na posredan način ugrožavaju ekološka dobra [6].

Organi unutrašnjih poslova, posebno kriminalistička policija, tretiraju suzbijanje ekološkog kriminaliteta kao sebi svojstvenu preventivno-represivnu aktivnost. Njihovo postupanje može biti zatraženo i od druge nadležne institucije koja se bavi monitoringom stanja u životnoj sredini. Takvo postupanje može u konkretnim slučajevima biti inicirano od područnog organa: Inspekcije za zaštitu životne sredine ili kakvog drugog inspekcijskog organa koji se bavi određenim komunalnim pitanjima. Ovaj redosled može biti i obrnut, kada organi unutrašnjih poslova iniciraju ili zatraže određenu stručnu pomoć inspektora za zaštitu životne sredine, posebno u akcidentnim situacijama [7].

3. ODRŽIVI RAZVOJ I EKOLOŠKI KRIMINALITET

Suštinu koncepta održivog razvoja čini interakcija razvoja i životne sredine i međusobna uslovljenost i komplementarnost razvojne politike i politike zaštite životne sredine koje uvažavaju zakonitosti ekoloških sistema. Sigurno je to da ne treba zaustaviti upotrebu naučnih i tehničko - tehnoloških dostignuća, već je potrebno uskladiti to zado-

voljstvo koje nam pruža moderna tehnologija sa ekološkim interesima.

Utvrđivanje uzroka ekološkog kriminaliteta je izuzetno značajno, jer je naučno poznato da se negativna pojava najbolje suzbija ako se efikasnim metodama deluje direktno na njene uzroke. Osim toga, definisani uzroci ekološkog kriminaliteta utiču na određivanje nadležnosti i ovlašćenja organa koji učestvuju u njegovom otkrivanju, razjašnjavanju i dokazivanju. Pri istraživanju uzroka ekološkog kriminaliteta mora se uzeti u obzir celokupna dinamika ekoloških odnosa i u okviru toga sagledati odnos čoveka prema zaštiti životne sredine i čovekovo pravo na zdravu životnu sredinu kao nužnu potrebu za normalan život i njegovu egzistenciju.

Kada je reč o pojavnim oblicima ekološkog kriminaliteta, najteži oblici degradacije životne i radne sredine se ispoljavaju u obliku ekoloških delikata koji obuhvataju ekološka krivična dela, ekološke privredne prestupe i ekološke prekršaje [5].

Sušтина koncepta održivog razvoja jeste usklađenost privrednog rasta s jedne strane, te korišćenje prirodnih eko sistema i resursa s druge strane. Standarde života ljudi potrebno je bazirati na mogućnostima prirodne sredine, bez iscrpljivanja resursa koji budućim generacijama moraju ostati neizmenjenog kvaliteta i stepena iskorišćenosti.

Etički momenti se sve više probijaju kroz spletove tradicionalnih elemenata svetskog poretka – spletove materijalnih interesa. Sa jasnim promenama u opstem kontekstu razvoja bilo koje zemlje, filozofija življenja i moral moraju biti njen krupan, odlučujući razvojni resurs.

U poslednje dve decenije koncept i strategija održivog razvoja se ističu kao prioritetni. Posebno treba imati u vidu stepen institucionalizacije ovog koncepta, počev od UN-a do regiona pojedinih država. U široj javnosti ovaj koncept i strategija prevazilaženja ekoloških kriza koja se njima predlaže je u centru pažnje. Osnovni motiv i cilj jeste da se dokaže stanovište da je moguć i dalji društveni razvoj i rešavanje problema ugrožavanja životne sredine [8].

Mogućnost prevazilaženja nastalih konfliktnih odnosa između ekonomije i ekologije može se osvariti doslednim sprovođenjem principa i načela koncepta održivog razvoja. U skladu sa tim, budući privredni razvoj treba da se zasniva na:

- racionalnoj upotrebi prirodnih resursa,
- većem stepenu supstitucije primarnih resursa,
- reciklaži sekundarnih sirovina, i
- očuvanju i unapređenju kvaliteta životne i radne sredine.

4. ZAKLJUČAK

Neodgovorno ponašanje prema nasleđenim prirodnim dobrima, uništavanje staništa, loše raspolaganje zemljištem, ilegalna trgovina biljnim i životinjskim vrstama, predstavljaju opasnost za opstanak vrsta. Razlozi za očuvanje biološke raznovrsnosti su raznovrsni, od naučnih, preko ekonomskih, etičkih do medicinskih.

Zaštita životne sredine predmet je brojnih naučnih istraživanja. Osnovni cilj takvih proučavanja je dolaženje do rezultata koji bi pomogli u praktičnom rešavanju narušene ekološke ravnoteže u prirodi i koji bi pomogli u otklanjanju brojnih negativnih posledica ekološke krize, kao i u sprečavanju daljeg narušavanja ekološke ravnoteže u prirodi i čovekovom prirodnom okruženju. U stvari, ovakva naučna saznanja značajna su za zaštitu i unapređenje kvaliteta čovekovog života.

Zaštita i unapređivanje životne sredine predstavlja globalni problem savremenog čovečanstva. Njegovo rešavanje usko je povezano sa drugim globalnim problemima naše civilizacije, kao što su: racionalno korišćenje prirodnih resursa, vođenje aktivne demografske politike i razvijanje i unapređivanje međunarodne saradnje u oblasti nauke i tehnologije, kao i savladavanje problema siromaštva. Suština koncepta održivog razvoja jeste usklađenost privrednog rasta s jedne strane, te korišćenje prirodnih eko sistema i resursa s druge strane. Standarde života ljudi potrebno je bazirati na mogućnostima prirodne sredine, bez iscrpljivanja resursa koji budućim generacijama moraju ostati neizmenjenog kvaliteta i stepena iskorišćenosti.

Teorija održivog razvoja, koja obezbeđuje uravnoteženo zadovoljenje potreba sadašnjih i budućih generacija, ključ je reprodukcije i trajanja ljudske vrste. Ovakva strategija uvažava socio-kulturnu i prirodnu okolinu, kao i aspekt budućnosti. Čitava filozofija je tako utemeljena da obezbeđuje kontinuitet civilizacijskih tekovina. Takav koncept, svakako, teži optimalnom ekonomskom efektu, uz minimalno degradiranje životne sredine.

Zahvalnica

Rad predstavlja rezultat rada na projektu Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije koji se vodi pod brojem 34019.

LITERATURA

- [1] Momirović D., Nestorović O., Milosavljević G., "Menadžment i održivi razvoj u vremenu svetske ekonomske krize", Međunarodna naučna konferencija Menadžment 2010, Kruševac.
- [2] Miltojević V., Ekologija-humanizam-kultura, Časopis za Društvene Nauke, 2002, str.245-260.

- [3] Đarmati Š., "Razorne sile", Radnička štampa, Beograd, 2004.
- [4] Kostić, M. (2009), Ekološki kriminal i njegovo suzbijanje, *Pravni život*, tematski broj *Pravo i vreme*, br. 10, Beograd, str. 175-182.
- [5] Bošković M., Bošković D., „Ekološki kriminalitet“, Fakultet za Poslovni Menadžment, Bar, 2010, str. 54, 65.
- [6] Todorović Z., „Institucije ekološke bezbednosti“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2009.
- [7] Keković Z., Todorović Z., "Ugrožavanje životne sredine u Republici Srbiji– bezbednosni aspekt", NBP, časopis Kriminalističko-policijske akademije, br.3/2008, str. 23-40
- [8] Blagojević M., "Ekološke destrukcije i ugrožavanje sigurnosti, *Kriminalističke teme*, br. 1-2, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo, 2007, str. 259-279.

IZVOD

KONCEPT ODRŽIVOG RAZVOJA U FUNKCIJI SUZBIJANJA EKOLOŠKOG KRIMINALITETA

Ekološka bezbednost, održivi razvoj i pitanja zaštite životne sredine, jesu nezaobilazni faktor stabilnosti i uravnoteženog razvoja jedne države. Tokom poslednjih decenija, postalo je jasno da je naše globalno okruženje pod ozbiljnom pretnjom posledica ljudskih aktivnosti koje vode ka sveobuhvatnom zagađenju, obuhvatajući prirodnu i društvenu sredinu. Održivi razvoj, odsustvo nanošenja štete prirodnoj sredini i zdravlju stanovništva jeste prioritet i milje pogodno za uspeh budućih generacija.

Ključne reči: održivi razvoj, ekološki kriminalitet, ekološka šteta, bezbednost životne sredine

ABSTRACT

THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT IN THE FUNCTION OF ENVIRONMENTAL CRIME SUPPRESSION

Environmental safety, sustainable development and environmental protection issues are unavoidable factor of stability and balanced development of a country. In the last few decades, it became obvious that our global surroundings was seriously threatened by consequences of human activities, that led to the overall pollution, including the natural and social environment. Sustainable development and non doing harm to the environment and health of the population are the priority and the milieu suitable for the success of the future generations.

Key words: sustainable development, environmental crime, environmental damage, environmental safety.